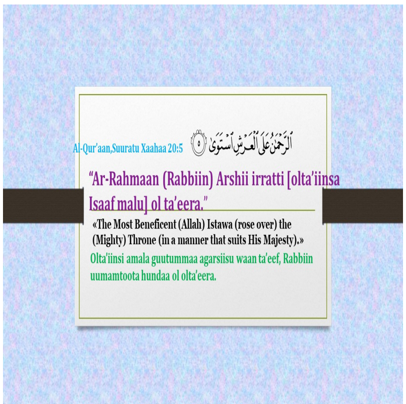

Gooftaan Kee Eenyuu?-Kutaa 5ffaa

Description

Dhalli namaa erga addunya tana irra dhufee booda karaalee gammachuu fi tasgabbii ittiin argatuun halkanii guyyaa barbaada. Daaâ€™ima xiqqaa irraa kaase hanga jaarsa dulloomaa gahuutti ilmi namaa hundii tasgabbii adamsa. Garuu tasgabbii kana eessaa argachuu dandaâ€™aa? Akkuma bishaanii lafaa waraabu dandaâ€™aa? Eeti, osoo bishaan kuni samii irraa buâ€™uu baate silaa wanta bishaan jedhamu hin argatu ture. Bishaan samii irraa buusun lafa keessa kan tursiisu Rabbii oltaâ€™aa akka taâ€™e hundii keenyaa ni amanna. Tasgabbii fi gammachuun namni hunduu dheebotu qalbii irratti buusun qalbii keessa kan tursiisu Rabbiin malee ni jiraa? Osoo tasgabbii fi gammachuun akka fedhii keenyatti bakka tokkoo kan waraabbamu taâ€™ee silaa hundi keenyaa ni waraabbannaa turre. Garuu tasgabbii fi gammachuu qalbii namaa irratti kan buusu Rabbii Tokkicha. Eeti, wanta qaali garmalee barbaadamu kana Rabbiin akkanumatti calâ€™isee nama hundaa irratti hin buusu. Ulaagaalee itti buusu kaaâ€™ee jira. Ulaagaaleen kunniinis iimaanaa fi hojii gaggaarii hojjachuudha. Iimaana keessaa Rabbitti shakkii tokko malee amanuun buâ€™uura amantiitii fi jireenyati.

Rabbitti amanuun wantoota afur akka of keessaa qabu yeroo darbee ilaalle jira. Isaanis: Jiraachu Rabbii, Gooftummaa Isaa, Tokkichummaan gabbaramuu Isaa fi asmaaâ€™a wa sifaata Isaa jala muranii dhugoomsu, guutumaan guututti mirkaneessu fi itti amanuudha. Itti amanuun qofti gahaa miti, itti buluun, harka kennuu fi Isaaf gadi of qabuun jiraachu qaba. Rabbii Guddaatti amanuu fi ajajamoota Isaatti buluun Isaaf of gadi qabuun dhugumatti bilisummaa fi tasgabbii qalbii argachuudha. Ilmi namaa kana gochuuf Rabbii isaa beekuf ni carraaqa. Karaan Rabbiin itti beekan maqaalee fi amaloota (Sifaata) Isaa madda sirrii irraa baruudha. Kana yommuu jennu Rabbiin beekuuf jecha sammuudhaan qorannoo fi qoâ€™annoo hin dandeenye keessa borcamuu osoo hin taâ€™in waaâ€™ee Rabbii ilaalchise wanta Qurâ€™aanaa fi sunnaah Nabiyyii (SAW) keessatti dhufe qoâ€™achuu fi itti amanuudha. Kana irra darbee, Qurâ€™aanaa fi sunnaa dhiisee madda biraa irraa Rabbiin baruuf namni carraaqe dhumti isaa dhamaâ€™iinsa fi kasaaradha. Seenaan kana ragaa ni baha. Falaasfota meeqatu dhamaâ€™ee dhumarratti bade. Kanaafu, Qurâ€™aana fi sunnaah irratti of daangeessun sifaata Rabbii (subhaanahu wa taâ€™aalaa) muraasa isaanii ilaaluf ni carraaqna.

Oltaâ€™iinsa Rabbii subhaanahu wa taâ€™aalaa

Nama tokko waaâ€™ee Rabbii ilaalchise erga itti beeksifne booda, â€œRabbiin eessa jiraa?â€• jechuun gaafachu dandaâ€™a. Gaafi kana deebisuuf madda sirrii osoo hin qabaatin fedhii keenyan akkana jechuu hin dandeenyu. Beekumsa malee waaâ€™ee Rabbii dubbachuun cubbuu (dillii) gurguddaa keessaa tokko waan taâ€™eef. Maddi keenya Qurâ€™aana Rabbiin irraa buâ€™eedha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii ol akka taâ€™ee Qurâ€™aana keessatti siâ€™a torba ni dubbata. Arshiin uumama (makhluuqa) guddaa samiiwwan nu olii torbanii ol jiruudha. Nu ol samiwwan torbatu jiru. Samiwwan torbanii ol immoo Arshii guddinnaa fi balâ€™innaan samii caalutu jira. Arshii ol immoo Rabbii Guddaa oltaâ€™etu jira. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ٥

â€œ**Ar-Rahmaan (Rabbiin) Arshii irratti [oltaâ€™iinsa Isaaf malu] ol taâ€™eera**.â€• Suuratu Xaahaa 20:5

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa oltaâ€™iinsa guddinna Isaatiin malu Arshii ol oltaâ€™ee jira. â€œAkkanatti akkanatti oltaâ€™eâ€• jennee gonkumaa dubbachuu hin dandeenyu. Karaan nagahaa dhamaâ€™iinsa fi kasaaraa irraa nama baraaru oltaâ€™iinsa Rabbii fi sifaata Isaa biroo ilaalchise osoo hin micciriin, wayitti hin fakkeessinii fi akkana akkana osoo hin jedhin akkuma jiruutti itti amanuudha. Kuni karaa salafaa (ummatta gaggaarii darbaniiti).

Gaafa tokko namtichi tokko gara Imaamu Maalik dhufuun waaâ€™ee aaya armaan olii ilaalchise gaafate. â€œKeyfa istawaa (oltaâ€™iinsi akkamii)?â€• jedhen. Ergasii Imaamu Maalik ni jedhe: **Istawaan kan wallaalame miti; akkam akka taâ€™e sammuudhaan hin beekkamu, isatti (Oltaâ€™iinsa Rabbitti) amanuun waajiba (dirqama); waaâ€™ee isaa gaafachuun immoo bidâ€™aadha**â€¦â€•[1]

Istawaan kan wallaalame miti- jechuun jechi istawaa jedhu oltaâ€™iinsa akka taâ€™e ni beekkama. Garuu Oltaâ€™iinsi Rabbii akkam akka taâ€™e sammuun ilma namaa hubachuu fi beeku hin dandaâ€™u. Rabbiin Arshii ol oltaâ€™iinsa Isaaf malu oltaâ€™uutti amanuun dirqama. Akkamitti akka oltaâ€™e gaafachuun immoo bidâ€™aa (wanta haarawa argameedha). Sababni isaas, sahaabonni Nabiyyii hin gaafanne.

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii fi wanta arshii gadi jiran irraa dureessa, itti hin hajamu. Rabbiin ni jedha: â€œ**Dhugumatti, Rabbiin aalama irraa Duroomadha**.â€• Suuratu Aali-Imraan 3:97 Aalama jechuun wantoota Rabbiin uume hundaadha. Arshiin aalama keessaa tokkoodha. â€œ**Rabbiin Isumatu Dureessa, Faarfamaadha**.â€• (Suuratu Faaxir 35:15)

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii uumuu fi ishii ol oltaâ€™uun, arshitti haajameeti miti (itti fayyadamuufi miti). Arshii irraa hin fayyadamu. Kana irra hikmaa (ogummaa) Arshii uumuu barbaachisetu Isaaf jira.
Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa guddinna Isaaf malu guddate, oltaâ€™iinsa Isaaf malu oltaâ€™e. Tokkicha fakkaataa hin qabneedha. Rabbiin ni jedha:

﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾

â€œ**Wanti Isa fakkaatu tokkollee hin jiru. Inni dhagahaa, argaadha.â€•** Suuratu Ash-Shuura 42:11

Oltaâ€™iinsi amala baayâ€™ee barbaachisaa Isaati. Dandeetti Isaatiin Arshii, samii fi wantoota achi gadi jiran hunda qaba. Wantoonni gara gadi jiran hundi Isatti hajamu. Inni immoo Arshii fi wanta Arshii gadi jiran hundarraa of-dandaâ€™aa fi dureessa, isaanitti hin hajamu. Wantoota hundaa beekumsaan Kan marseedha. Dandeetti Isaatiin arshii qabuu waliin, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii oli.[2]

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii ol oltaâ€™uu ragaaleen baayâ€™een ni agarsiisu.[3] Isaan keessaa:
1.Kitaabaa (Qurâ€™aana)- Qurâ€™aana keessatti Rabbiin oltaâ€™u aayatoonni (keeyyattoonni) dubbatan lakkoofsi isaanii baayâ€™eedha.
2.Sunnaah Ergamaa Rabbii (SAW)â€“ Ammas, hadiisota sahiih keessatti Rabbiin oltaâ€™uu agarsiisan hadiisota baayâ€™eetu jira.
3.Al-Ijmaaâ€™a (waliigaltee Muslimootaa)â€“ warri bidâ€™aa dhufuun dura Muslimoonni Rabbiin Arshii ol akka oltaâ€™e irratti wali galanii jiru.

4.Aqlii (sammuu)â€“ Hundii keenyaa akkuma beeknu oltaâ€™iinsi amala guutuu taâ€™eedha. Kanaafu, oltaâ€™iinsi amala guutuu yoo taâ€™e Rabbiif amalli kuni sirritti taâ€™uu qabaa jechuudha. Sababni isaas, Rabbiin amaloota gugguutuun kan ibsamu (wassafamuudha). Kanaaf, takkaa Rabbiin ol taâ€™a, takkaa immoo gadi taâ€™a takkaa immoo jidduu lamaanii taâ€™a. Gadii fi jidduun lamaanii Rabbiif waan hin malleedha. Sababni isaas, gara gadii taâ€™uun amala hirâ€™uu (hanquu) taâ€™eedha. Akkasumas, jidduu oliiti fi gadii taâ€™uun hirâ€™inna. Sababni isaas, umamtootaan wal fakkeessu waan taâ€™uuf. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala immoo Tokkicha fakkaataa hin qabneedha. Kanaafu, Rabbiin umamtoota hundaa olii jechuudha.

5.Fixriyy (uumamaan)â€“ ilmaan namaa kamiyyuu qalbii fi uumama qulqulluu isaanitiin yommuu Rabbiin kadhatan harka isaanii olkaasu. Yommu Rabbitti warwaatan (garmalee kadhatan) qalbii isaanitiin gara olii yaadu. Yeroo tokko sheyk Abu Jaâ€™afar Hamazaaniyy bakka taaâ€™umsa Abu Maâ€™aali Jaweyniyyitti argame. Abu Maâ€™aali Jaweyniyy Rabbiin oltaâ€™u hin mirkaneessu ture. Sheyk Abu Jaâ€™afar akkana jedheen, â€œYaa ustaaz! Wanta dirqamaan qalbii teenya keessatti argannu kana ilaalchisee mee nutti himi? Namni Rabbiin beeku, â€œYaa Allaah, Yaa Rabbiiâ€• gonkumaa jedhee hin beeku, qalbii isaa keessatti gara olii kan barbaadu taâ€™ee yoo argate malee. Gara mirgaa fi bitaa hin milâ€™atu, [gara olii malee]. Kanaafu, wanta dirqama taâ€™e kana akkamitti nafsee teenya keessaa baasu dandeenyaa?â€• Ergasii Abu Maâ€™aali Jaweyniyy mataa ofii harkaan osoo kabalaasu (dhadhayuu) bahee deemeâ€¦ [4]

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshii ol oltaâ€™iisa Isaaf malu oltaâ€™ee wanta hundaa ni tooâ€™ata. Wanti Isa jalaa miliqu tokkollee hin jiru. Wanta hundaa takka takkaan beeka, ni arga, ni dhagaha. Haati manaa Ergamaa Rabbii (SAW) Aaâ€™ishaan (radiyallahu anhaa) akkana jetti:

Rabbii dhageettin Isaa sagalee hunda marseef (dhagahuuf) galanni haa galu. Dhugumatti, [dubartiin maqaan ishii] Khawlah [jedhamtu] gara Ergamaa Rabbii (SAW) dhuftee waaâ€™ee abbaa manaa ishii

ilaalchise komii itti dhiyeessite. Dubbiin ishii narraa dhokataa ture (ani mana keessa haa jiraadhuyyuu malee wanta ishiin dubbattu hunda hin dhagahu ture). Ergasii Rabbiin (subhaanahu wa taâ€™aalaa) aaya tana ni buuse:

قَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّتِى تُجَٰدِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِىٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَآ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿١﴾

â€œ**Dhugumatti, Rabbiin jecha ishee waaâ€™ee abbaa manaa ishii ilaalchisee siin waliin falmituu fi gara Rabbiitti himannaa dhiyeefattu dhagaâ€™eera. Rabbiinis falmii keessan lamaan ni dhagaâ€™a. Dhugumatti Rabbiin Dhagaâ€™aa, Argaadha.**â€• Suuratu Al-Mujaadalaa 58:1â€³ Sunan an-Nasaâ€™i 3460, Sunan Ibn Maajah

Guduunfaa

âœ’Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa maqaalee gaggaarii fi amaloota (sifaata) guutuu qaba. Maqaalee fi amaloota kanniin Qurâ€™aanaa fi sunnaah irraa qoâ€™achuun Gooftaa nama uume akka beekan nama taasisa.
âœ’Sifaanni (amaloonni) Rabbii amaloota uumamtootatin gonkumaa wal hin fakkaatan. Sifaanni Rabbii hundii sifaata guutuu taâ€™anii fi hanqinna wayitu hin qabneedha.
âœ’ Osoo wayitti hin fakkeessin Rabbiin uumamtoota hundaa ol oltaâ€™uutti amanuun dirqama. Akkamitti oltaâ€™e jedhanii gaafachuun bidâ€™aadha.
âœ’Nu ol samiwwan torbatu jiru. Samiwwan torbanii ol immoo Arshii guddinnaa fi balâ€™innaan uumamtoota hundaa caalutu jira. Rabbiin oltaâ€™iinsa Isaaf malu Arshii ol oltaâ€™ee jira.
âœ’Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Arshitti hin hajamu. Inni Dureessa fi Of Dandaâ€™aadha. Garuu Arshii fi samiwwan waan ofiin dhaabbachuu hin dandeenyef, Rabbitu isaan qaba.
âœ’Rabbiin Arshii kan uumeef itti hajamee (itti fayyadamuuf) osoo hin taâ€™in hikmaa (ogummaa) itti uumeef qaba. Garuu ilmi namaa ogummaa kana hin beeku. Kanaafu, â€œRabbiin maaliif kana uume?â€• osoo hin jedhin namni tokko Rabbiif harka kennuu qaba. Taâ€™uu baannan ni bada.
âœ’**Imaamu Shaafiâ€™iin akkana jedha:**
â€œRabbii fi wanta Rabbiin irraa dhufe akkaataa Rabbiin barbaadutti itti amane. Ergamaa Rabbii fi wanta Ergamaa Rabbii irraa dhufe akkaataa Ergamaan Rabbii barbaadutti itti amane.â€•[1]
âœ’**Imaamu Muhammad ibn Muslim az-Zuhriyy** ni jedha:

(مِنَ اللهِ الرِّسَالَةُ، وَعَلَى الرَّسُولِ الْبَلَاغُ، وَعَلَيْنَا التَّسْلِيمُ)(١).

â€œRisaalan (ergaan) Rabbiin irraayyi, [ergaa kana ummatatti] geessun immoo Ergamaa Rabbii irra jira, nu irratti immoo harka kennutu jira.â€•[1]

Kitaabban Wabii

[1] Al-Imaanu haqiiqatuh, khawaarimuh, nawaaqiduh inda ahli sunnati wal jamaâ€™aâ€“ Fuula 249-255 Abdullah bin Abdulhamid Al-Asarii-
[2] Sharih Aqiidatil xahaawiyyah fuula 372, Ibn Abi Al-Izzaa
[3] Shariih Aqiidatil Waasixxiyyah-jiildi 1, fuula 178-179, ibn Useymiin

[4] Sharih Aqiidatil xahaawiyyah fuula 390

Date Created
July 14, 2018
Author
admin